

Cirkev a otroctvo

Jaime Balmes

7. augusta 2019 ✚ Cirkev ✚ Apologetika

Tento predmet si zaslúži, aby bol čo najpodrobnejšie preskúmaný, pretože v sebe zahŕňa jednu z tých otázok, ktoré na seba priťahujú pohľad vedy a zmocňujú sa citov srdca. Kto odstránil u kresťanských národov otroctvo? Bolo to kresťanstvo? Bolo to samotné kresťanstvo so svojimi veľkolepými myšlienkami o ľudskej dôstojnosti, so svojimi zásadami a duchom bratstva a láskou k blížnemu a svojou múdrou, miernou a blahodarnou vládou? Lichotím si, že mám dostatočné dôkazy, aby som odpovedal kladne.

Zdroj: wikipedia.com

Cirkev odstránila otroctvo

Nikto už nemôže popierať, že katolícka Cirkev mala veľký vplyv na odstránenie otroctva; je to príliš jasná, príliš zrejmá pravda, než aby mohla byť popieraná. Uznávajúc úspešné úsilie Cirkvi o nápravu sociálnych pomerov, hovorí Guizot: „Je všeobecne známe, ako vytrvalo potierala veľké zastaralé zlé starých pomerov, ako napríklad otroctvo.“ Hneď však, ako by mu bolo zťažko bez výhrady uznať skutočnosť, ktorá by nevyhnutne musela vyniesť katolíckej Cirkvi vďačnosť celého ľudstva, pokračuje: „Bolo často opakované, že odstránenie otroctva v novšej dobe je potrebné pripísať úplne kresťanským zásadám. Podľa môjho názoru je tým povedané príliš mnoho: otroctvo u kresťanských národov trvalo dlho, bez toho aby taký stav budil údiv alebo rozhorčenie.“

Guizot sa však dopúšťa veľkého prechmatu, keď toto svoje tvrdenie, že odstránenie otroctva sa nedá úplne pripísať kresťanstvu, chce dokázať skutočnosťou, že taký stav trval u kresťanských národov dlhý čas. Ak chce postupovať podľa pravidiel logiky, musí predovšetkým skúmať, či bolo možné náhle odstránenie otroctva a či duch poriadku a pokoja, ktorý oživuje Cirkev, jej dovoľoval, aby sa odvážila na podnik, ktorý mohol vyvrátiť svet z kolají, bez toho, že by dospel k cieľu, o ktorý usilovala. Počet otrokov bol nesmierny: otroctvo bolo hlboko zakorenené v celom spôsobe nazerania, v mravoch, zákonoch, zvláštnych i všeobecných záujmoch; iste neblahý stav a predsa by bolo nerozvážnosťou, chcieť ho naraz odstrániť, pretože jeho korene siahali hlboko a tkveli v útrobach zeme. ...

Zrušenie otroctva - dlhodobý proces

Pretože počet otrokov bol všade nesmierny, bolo nemožné verejne hlásať ich slobodu, bez toho aby to spôsobilo svetovú katastrofu. Bohužiaľ, nová doba nám tiež poskytuje látku na porovnanie, síce v omnoho menšej miere, avšak pre náš účel úplne postačujúcej. Kto by sa v kolónii kde bolo mnoho čiernych otrokov odvážil dať im slobodu? O čo väčšie nebezpečenstvo sa javí a ako vzrastú ťažkosti, ak by sa jednalo o celý svet? Otroci boli podľa svojho mravného a duševného stavu neschopní, aby zhodnotili také dobrodenie k prospechu svojmu a spoločnosti a pudení pomstychtivosťou, ktorú by musel vyvolať v ich hrubej mysli pohľad na ich skoršie postavenie, boli by opakovali veľké krvavé výstupy, ktorými už v skorších dobách poškvrnili dejiny. A čo by potom nasledovalo? Spoločnosť ohrozená takým strašným nebezpečenstvom, by sa vzoprela zásadám takej slobody, v budúcnosti by na ňu hľadela s nedôverou a podozrením a vzdialená od toho aby otrokom púta uvoľnila, ešte by ich pevnejšie utiahla. ...

Našťastie bola katolícka Cirkev múdrejšia než filozofovia, dokázala ľudstvu zaobstaráť dobrodenie emancipácie otrokov bez nespravodlivostí a otrasov: dokázala uskutočniť obrodenie národov bez prelievania krvi. Nuž pozrime sa ako si počínala pri odstraňovaní otroctva. ...

Prvý krok - zmena myslenia

Prvým krokom kresťanstva v prospech otrokov bolo odstránenie bludov, ktoré prekážali nielen ich všeobecnému prepusteniu, ale aj zlepšeniu ich stavu, to znamená, že prvá moc, ktorú kresťanstvo postavilo do boja, bola ako vždy moc myšlienok. Tento prvý krok bol tým nutnejší k vyliečeniu zla, pretože bol sprevádzaný ako všetky zlá rovnakou okolnosťou, pretože všetky zlá vznikajú vplyvom nejakého bludu, ktorý ich buď vyvoláva alebo živí.

Kresťanstvo našlo nielen veľkú časť ľudstva potlačenú a poníženú, ale aj zakorenený predsudok, ktorý sa usiloval, aby túto časť ľudstva ešte viac ponížil. Podľa tohto názoru bola trieda otrokov hodná opovrhnutia a stála hlboko pod triedou slobodných ľudí; Jupiter sám ich zosadil, príroda im vtlačila pečať poníženia a vopred ich určila k tomuto stavu zavrhnutia. Akokoľvek bola táto zásada hodná odmietnutia a odporovala ľudskej prirodzenosti, ako aj dejinám a skúsenosti, predsa sa dočkala súhlasu vynikajúcich ľudí; a na pohoršenie ľudskosti a na hanbu rozumu vidíme, že platila po celé stáročia, dokiaľ nevystúpilo kresťanstvo, aby ju zničilo a človeku vrátilo jeho práva. ...

Tu kresťanstvo pozdvihlo svoj hlas a v prvých slovách, ktoré venovalo otrokom, vyhlasuje ich za rovných druhým ľuďom čo do dôstojnosti ich prirodzenosti, s rovnakým podielom na milostiach, ktoré Boží Duch vylieva na svet. ...

Pán rozkazoval, pretože to bola jeho vôľa a otrok musel poslúchať, nie z vyšších pohnútok alebo podľa morálnych záväzkov, ale pretože bol vlastníctvom pána, ktorý mu rozkazoval, pretože bol koňom, ktorému bola daná uzda, strojom, ktorý musel pracovať podľa tlaku pary. Môžeme sa potom čudovať ak tento úbožiak, tlačný biedou a hanbou, choval v prsiach hlbokú a mocnú zášť, zúrivú nenávisť, strašnú pomstychtivosť, ktorá sa pri prvej príležitosti uvoľňovala v strašných výbuchoch? ... Taká je povaha ľudí; kto seje opovrhnutie a zlé zaobchádzanie, bude žať nenávisť a pomstu.

Tieto pravdy nezostali kresťanstvu skryté a preto stále pamätalo na to, aby poslušnosť, ktorú kázalo, odôvodnilo Božskou právnou autoritou a aby právo, ktoré zaistovalo pánovi poslušnosť, zaväzovalo

prísnymi záväzkami, takže tam, kde bolo kresťanstvo v platnosti, otroci mohli hovoriť: „Sme síce nešťastní; pôvod či chudoba alebo premenlivé vojnové šťastie nás zatratili do biedy; avšak predsa nás považujú za ľudí, za bratov a medzi nami a našimi pánmi sú vzájomné povinnosti a práva.“ Počúvajte čo o tom hovorí apoštol: „Otroci, poslúchajte pozemských pánov s bážňou a chvením z úprimného srdca ako Krista. Neslúžte iba naoko, ako tí, čo sa chcú páčiť ľuďom, ale ako Kristovi služobníci, ktorí z tej duše plnia Božiu vôľu. A slúžte ochotne, ako Pánovi, a nie ako ľuďom. Veď viete, že každý, aj otrok aj slobodný, dostane od Pána odmenu, ak urobí niečo dobré. A vy, páni, správajte sa k nim takisto a prestaňte sa vyhrážať, veď viete, že aj ich aj váš Pán je v nebi a on nenadrža nikomu.“ (Efez. 6, 5-9)

Zdroj: wikimedia.com

V liste Kolosanom opätovne dôrazne prikazuje to isté učenie poslušnosti a podporuje ho tými istými pohnútkami a ako by chcel nešťastných otrokov potešiť, hovorí im: „Veď viete, že od Pána dostanete za odmenu dedičstvo. Slúžte Pánovi, Kristovi! Lebo kto pácha krivdu, dostane za odplatu nepravosť, ktorej sa dopustil. Tu sa nenadrža nikomu.“ A ďalej nižšie (4, 1.) hovorí pánom: „Páni dávajte otrokom, čo je spravodlivé a slušné; veď viete, že aj vy máte Pána v nebi!“

Rozšírenie tak blahodarného učenia muselo značne zlepšiť stav otrokov, keď predovšetkým zmiernilo tú nesmiernu prísnosť, tú krutosť, ktorá by sa nám zdala neuveriteľnou, keby sme o nej nemali pádne doklady. Ako je známe, mal pán právo nad životom a smrťou a občas zneužíval túto moc takou mierou, že obyčajného rozmaru usmrtil otroka

Zmiernenie tohto krutého jednanie, odstránenie tohto strašného systému násilností bolo prvým plodom, ktorý vyvolalo kresťanské učenie a je zistené, že cirkev túto dôležitú záležitosť nikdy nespustila z očí ...

Druhý krok - cirkevné tresty

Koncil, ktorý sa konal začiatkom štvrtého storočia v Elvire, potrestal ženu, ktorá na smrť utýrala svojich otrokov. Koncil v Orleánse roku 549 (kánón 22) prikazuje, že otrok, ktorý sa pre previnenie utiekal do kostola, má síce byť vydaný svojmu pánovi, ale až potom, keď tento pán prisahne sľúbi, že navrátiťsiemu neublíži; a keby napriek tomu s ním zle nakladal, má byť vylúčený zo spoločnosti a od stola veriacich. ...

Zatiaľ čo zaobchádzanie s otrokmi bolo stále miernejšie a ich postavenie sa ustavične približovalo pomerom slobodných ľudí, nesmeli byť zanedbané dielo všeobecného oslobodenia, pretože tento stav nemal byť len zlepšený, ale musel byť úplne odstránený. ...

Aby poskytla dielu oslobodenia pevný základ, musela predovšetkým zaistiť slobodu prepustených proti každému útoku, slobodu, ktorá na nešťastie bola často popieraná a ohrozovaná veľkými nebezpečenstvami.

Príčiny tohto zarmucujúceho javu nájdeme ľahko v pozostatkoch starých názorov a mravov, v lakomosti mocných, v systéme násilia, ktorý zovšeobecnel po vpáde barbarov a v chudobe, bezmocnosti alebo v úplnom nedostatku výchovy a disciplíny, v ktorom sa nešťastníci nachádzali po svojom prepustení z otroctva, pretože môžeme predpokladať, že nie všetci poznali plnú cenu slobody, že sa v novom postavení nezachovali vždy podľa pravidiel rozumu a požiadaviek spravodlivosti a že pri novom používaní práv slobodného človeka nedokázali splniť svoje nové povinnosti. ...

Sloboda práve prepustených otrokov bola zaistená proti prechmatom nespravodlivosti a do istej miery obklopená svätou nedotknuteľnosťou, ak bolo prepustenie spojované s takými vecami, ktoré mali v tých časoch najväčší význam. Na to bola Cirkev a všetko čo k nej náležalo nanajvýš spôsobilá a preto bol nepochybne s veľkým prospechom zavedený zvyk prepúšťať otrokov v kostole. ... Ak sa dialo prepustenie týmto spôsobom, potom očividne mala Cirkev právo hájiť slobodu prepustených, pretože bola svedkom aktu ...

Cirkev nezabúdala používať túto okolnosť v prospech prepustených a tak vidíme ako prvý koncil v Orange roku 441 prikazuje vo svojom siedmom kánone, aby na každého, kto by sa pokúšal nútiť otrokov, prepustených v nejakom kostole, do otrockej práce, bol uvalený cirkevný trest. A o storočie neskôr nachádzame rovnaké ustanovenie v siedmom kánone piateho koncilu v Orleáanse roku 549. ...

Vykupovanie otrokov Cirkvou

K veľkému dielu odstránenia otroctva nemálo prispela horlivosť Cirkvi, ktorú vyvíjala vo všetkých dobách a vo všetkých krajinách pri vykupovaní zajatcov. Ako je známe, veľká časť otrokov vďačila za svoj osud menlivému vojnovému šťastiu. Starovekým ľuďom by sa mierne vedenie vojen dneška zdalo rozprávkou, pretože vtedy sa právom mohlo zvoliť: „Beda porazeným!“, pretože nebola iná voľba ako smrť alebo otroctvo. ...

Vykupovanie zajatcov zamestnávalo Cirkev natoľko, že už v prvých dobách nariaďovala, aby akonáhle je to treba, predalo sa cirkevné náčinie, ba aj posvätné nádoby. Ak sa jednalo o nešťastných zajatcov, nepoznala láska k blížnemu hraníc, horlivosť lásky prekonávala všetky závary, až došlo k nariadeniu, že nech sa darí Cirkvi akokoľvek zle, má sa predovšetkým starať o vykupovanie zajatcov, skôr ako o zlepšenie svojho stavu (Caus. 12.q.2.) ...

Ďalší prostriedok, ktorý Cirkev používala, aby odstránila otroctvo bol ten, že nešťastníkom, ktorých do tohto postavenia priviedla chudoba, otvárala cestu, po ktorej by mohli uniknúť z otroctva. Ako sme už uviedli vyššie, chudoba bola prameňom otroctva. ... Ako je známe, podľa starého práva nemohol nikto, kto upadol do otroctva dosiahnuť opäť slobodu inak, než z vôle svojho pána; pretože otrok bol skutočným vlastníctvom a bez pánovho súhlasu nemohol nikto, tým menej sám otrok, o tom rozhodovať. Pohanský spôsob nazerania plne zodpovedal tomuto právu, ale kresťanstvo hľadalo na vec inak: aj keď otrok bol vlastníctvom, preto predsa neprestával byť človekom.

Preto Cirkev nemohla nasledovať v tomto bode prísne ustanovenia, ktoré sa týkali aj iných predmetov vlastníctva a kedykoľvek nejaká pochybnosť poskytla príležitosť, vždy sa postavila na stranu otroka. Uvádžam tieto úvahy, aby bolo možné oceniť všetky zásluhy nového práva, ktoré Cirkev zaviedla a podľa ktorého každý, kto sa slobodným narodil a bol predaný do otroctva z núdze alebo bol daný do zálohy, sa

mohol po zaplattení prijatej čiastky opäť vrátiť do svojho predošlého stavu. Toto právo, ktoré nachádzame v dekrétach koncilu, ktorý sa konal roku 616 vo Francúzsku, podľa bežného názoru v Boneuile, otvára širokú bránu k opätovnému nadobudnutiu slobody. ...

Tak Cirkev tisícorakými prostriedkami lámala okovy otroctva, bez toho však aby prekračovala medze spravodlivosti a múdrosti. Tak z kresťanského sveta odstránila tento ponižujúci stav, ktorý tak veľmi odporoval jej vznešeným názorom a dôstojnosti človeka a jej ušľachtilým citom bratstva a lásky.

Úryvky z knihy Jaime Balmesa: Protestantizmus a katolicizmus, Stará Říše na Moravě, 1948, krátené, medzicitulky vložila redakcia

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/cirkev-a-otroctvo/>